

Részletes szakmai beszámoló

Gábos András, NKFI-132883

A részletes beszámolóban először összefoglaljuk a kutatás előrehaladását, három részre bontva a teljes projektidőszakot (a féléves meghosszabbítást a harmadik projektévvvel együtt tárgyaljuk). Ennek során arra is kitérünk, hogy milyen pontokon térünk el jelentősebben a munkatervtől. A következő részben ismertetjük a költségvetéstől való eltéréseket, majd összegezzük a projekt legfontosabb eredményeit. Utóbbi rész végén összegezzük eredményeinket a pályázatban leírt kutatási célok és kérdések tükrében. Mivel rendelkezésre állnak még nem publikált, tehát jelenleg kéziratban lévő eredmények, ezért a részletes beszámolóban az útmutató által javasolt hosszabb változatát nyújtjuk be.

1. A kutatás előrehaladása

A beszámolóban ebben a részében összegezzük a kutatás előrehaladását, évenként bemutatva, hogy milyen tevékenységekre került sor és azok hogyan tértek el a pályázatban benyújtott munkatervtől.

2019.12.01.-2020.11.30.

A kutatásba előkészületi szakaszában, a kutatóként bevont Branyiczki Réka 2020. májusától csecsemő-, majd gyermekgondozási szabadságra ment. Az elsőként elindított, eredetileg „Dynamics of employment, poverty and social policy in times of economic recovery” címet viselő tanulmány megírásába társzerzőként a szerződésben nem szereplő Barbara Bindert (akkor University of Mannheim) vontuk be a projektbe. A változást az NKFI hivatalnak jeleztük, a kutató csatlakoztatása a projekthez megtörtént. A tanulmány első eredményeit bemutattuk a 7th EU-Microdata User konferencián, (eredetileg Mannheimben, a kialakult helyzet miatt online), 2021. március 25-26-án.

A kutatási tervben nevesített, eredetileg 2020. szeptemberére tervezett "Relative and absolute poverty in Hungary in times of recession and recovery: trends, risks and drivers" című tanulmány jelentős késésben volt.

A jelzett személyzeti változások, illetve a COVID-19-cel összefüggő helyzet miatt tehát a szakmai teljesítésben így már a projekt legelején késés keletkezett, aminek korrekcióját a kutatás második szakaszára terveztük.

2020.12.01.-2021.11.30.

A korábbi bizonytalanságokat követően eldőlt, hogy Branyiczki Réka csak 2022. februárjában tér vissza a gyermekgondozási szabadságról. Ez a korábban feltételezethez képest közel egyéves késést jelentett, ami a tervezett tanulmányok elkészítésére is hatással volt. Elsősorban emiatt a kutatási pályázatban vállalt öt tanulmányból a második év végére egyik sem készült el, publikációra való benyújtásukat átterveztem a harmadik évre. Ennek érdekében a kutatásvezető intenzívebb részvételére volt szükség, mind az elemzésben, mind a tanulmányok írásában. Ezzel összefüggésben a kérelmeztem a költségvetés módosítását kutatásvezetői bérpótlék beépítésére. A hivatal ezt a kérésemet elfogadta.

A kutatási tervben nevesített, eredetileg 2020 szeptemberére tervezett "Relative and absolute poverty in Hungary in times of recession and recovery: trends, risks and drivers" című tanulmány továbbra is késésben volt. Az elemzés és a tanulmány elkészítésébe, Branyiczki Réka ideiglenes távollmaradása

miatt, Tátrai Annamáriát vontam be. A tanulmány előzetes eredményei bemutatásra kerültek egyrészt a VI. Andorka Rudolf emlékkonferencián, "A 2013-at követő szegénységcsökkenési trendek megértése" címmel, 2021. szeptember 23-án, másrészt a Gyermekejogi Konferencián, ugyanazon a címen, 2021. november 3-án. A tanulmány nemzetközi összehasonlító (leíró és többváltozós) eredményei ekkorra már teljes egészében rendelkezésre álltak, az EU-28 tagországára, 2005-re, 2009-re, 2013-ra és 2018-ra, az Eurostat harmonizált EU-SILC adatbázisa alapján. A tanulmány befejezéséhez azonban szükséges volt a hazai HKÉF adatállomány elemzése is, mivel a régióra, a közmunkaprogramokban való részvételre, valamint a nemzetiségi és etnikai hovatartozásra vonatkozó információk csak ebből az adatforrásból állíthatók elő. Az adatállomány azonban csak a KSH kutatószobai használaton keresztül érhető el, ami nagyon meghosszabbította az elemzés időszakát. Az első adathasználati szerződés időpontja 2021. július 29., azonban az érdemi elemzést csak 2021. novemberében tudtuk elkezdni. Ugyanebben az időszakban a kutatás, támogatta Tátrai Annamária munkáját, Magyarország szegénységi térképének elkészítésében, ami kistérségi becslési eljárásokkal kísérelt meg járási szintű szegénységi és anyagi deprivációs rátákat. Az elemzés fontos módszertani innovációt emelt be a magyarországi társadalomtudományi közegbe, és egyúttal a szakpolitikai gyakorlatra is jelentős hatással lehet.

A "Dynamics of employment, poverty and social policy in times of economic recovery" tanulmány befejezése feltételezte Branyiczki Réka visszatérését. A tervezett 2021. októberi időpont helyett így a tanulmányt csak 2022. második negyedévében tudjuk benyújtani publikációra. A tanulmány előzetes eredményeit bemutattuk a 7th EU-Microdata User konferencián, (eredetileg Mannheimben, a kialakult helyzet miatt online) 2021. március 25-26-án.

A fennmaradó két, a szerződésben vállalt tanulmány elkészítése így teljes egészében a harmadik évre maradt. Azzal terveztem, hogy Branyiczki Réka visszatérése lehetővé teszi a "Coping with financial strain: including wealth in poverty measurement" című tanulmány elkészítését a harmadik negyedévre, míg a "Dynamic interrelationship between income change and absolute measures of poverty" című tanulmány a negyedik negyedévre marad.

2021.12.01.-2023.05.31.

Branyiczki Réka 2022. februárban visszatért a gyermekgondozási szabadságról, azonban az év májusától újra szülési szabadságra ment. Ez, a korábban már végrehajtott változások mellett (további kutató bevonása, illetve a kutatásvezető intenzívebb részvétele az elemzésekben és a tanulmányok elkészítésében), újabb kiigazítást igényelt a projekt menedzselésében. Elsősorban emiatt, de részben a COVID-19 okozta nehézségeknek is köszönhetően, a projekt fél évvel történő meghosszabbítását kértem, mely kérelem elfogadásra került. A kutatás ennek megfelelően 2023. május 31-ével zárult. A részletes szakmai beszámoló elkészítéséig, a kutatás keretében négy tanulmány készült el, két közlemény szerkesztés alatt áll, egy további publikálásra való benyújtása várható még ebben az évben. A pályázatban vállalt öt tanulmányból tematikusan három maradt meg, a fennmaradó kettő helyett - a magyarországi szegénységi trendek és fő meghatározók mélyebb megértése érdekében – egy tanulmány készült, a korábban tervezettől eltérő fókusszal. A "Coping with financial strain: including wealth in poverty measurement" és a "Dynamic interrelationship between income change and absolute measures of poverty" tanulmányok elhagyása mellett a projekt időbeli csúszásán és a résztvevő kutatók személyében történt változások mellett az is szerepet játszott, hogy időközben a nemzetközi szakirodalomban megszülettek azok az írások, melyek az általunk javasolt kutatási kérdésekre empirikus választ adtak, az általunk javasolt adatállomány alkalmazásával és hasonló módszertannal. A két jelzett tanulmány hivatkozásai az alábbiak:

Kuyper S and Marx I (2021) Poverty in the EU using augmented measures of financial resources: The role of assets and debt. *Journal of European Social Policy*, 31(5): 496-516.

Valaavuo M, Sirniö O (2022) Jobs against poverty: a fixed-effects analysis on the link between gaining employment and exiting poverty in Europe. *European Societies* 1-32.

2022. július elején, a pályázatban 'Dynamics of employment, poverty and social policy in times of economic recovery' munkacímet viselő tanulmányt benyújtottuk (Gábos András, Barbara Binder, Branyiczki Réka és Tóth István György) a *Journal of European Social Policy* folyóirathoz „Rising employment and stagnant poverty rates in the EU – a puzzle revisited” címmel. A szerkesztők október végi közlése szerint - jelentősebb módosításokra vonatkozó kérések mellett - közlésre elfogadták. Ezt követően a tanulmányt elsősorban koncepcionálisan, de részben empirikusan is átdolgoztuk. A tanulmányt végül 2023. június elején nyújtottuk be újra, „Unravelling the relationship between employment, social transfers and income poverty: policy and measurement” címmel.

A pályázatban 'Relative and absolute poverty in Hungary in times of recession and recovery: trends, risks and drivers' munkacímet viselő tanulmány témájához kapcsolódóan, az elemzés során felmerült újabb kérdések megválaszolására, két további tanulmány készült a kutatás keretében.

- Gábos András és Tátrai Annamária egy másik tanulmánya megjelent a Társadalmi Riport 2022-ben, 2022. december 19-én, 'A jövedelmi szegénység kiterjedtsége és mélysége 2005 és 2020 között – eltérő küszöbértékek mentén' címmel.
- Ugyancsak a Társadalmi Riport 2022-ben jelenik meg Tátrai Annamária tanulmánya, 'Magyarország szegénységi térképe' címmel. A tanulmány egyben Tátrai Annamária 2022. október 11-én megvédett doktori disszertációjának részét is képezi.

Ugyanebben a témában, de előre nem tervezetten, készült egy hiánypótló tanulmány a magyarországi közmunkások jövedelmi szegénységéről. Miközben a munkaerőpiaci hatásokról és a kérdés politikai gazdaságtanáról viszonylag sokat tudunk, a közmunkaprogramokban részt vevők anyagi helyzetéről még nem készült elemzés. A tanulmány elkészítésére Claudia Colombarollival (University of Bologna doktori hallgatója) való szakmai együttműködés adott lehetőséget, aki egy európai uniós finanszírozású projekt keretében járt Magyarországon, a Tárkiban, 2021. augusztus-szeptemberében. Kutatási témája a dolgozói szegénység volt, ennek magyarországi jellegzetességeit jött tanulmányozni az uniós projekt biztosította támogatás felhasználásával. Ekkor határoztuk el, hogy készítünk egy elemzést a közmunkások jövedelmi helyzetének alakulásáról a 2010-es évek második felére vonatkozóan, mikorra a HKÉF adatállományán erre vonatkozó információ már rendelkezésre állt. Mivel az elemzés a KSH kutatószoba használatát igényelte, Claudia Colombarolli két hónapra visszatért a Tárkiba, szállásának költségét – hivatalos kérelemre - a projekt finanszírozta. 2022. május-júniusában a statisztikai elemzések nagyobb részét elvégezte. A tanulmány 2023. április 7-én került benyújtásra az *International Journal of Social Welfare* folyóirathoz, Claudia Colombarolli és Gábos András szerzőségével, 'In-work poverty and public work schemes in Hungary' címmel.

2023-ban, az Eötvös Lóránt Kutatóhálózat Közgazdaságtudomány Intézetének Munkaerőpiaci Tükör 2023 kiadványának szerkesztői felkérték két írás elkészítésére, a projekt eredményeinek bemutatására. A két rövidebb írás szerkesztés alatt áll és ez év végéig kerül nyilvánosságra. A megjelenő két írás:

- Gábos András és Tátrai Annamária: A szegénység helyzete Magyarországon
- Gábos András és Claudia Colombarolli: Jövedelmi szegénység a közfoglalkoztatottak körében

A kutatás keretében készült minden tanulmányt bemutattuk a Társi 2021. szeptemberében elindult, heti gyakoriságú WIP (Work in Progress) sorozatának keretében, ahol étékes visszajelzéseket kaptunk belsős és külsős kollégáktól egyaránt.

2. A költségvetéstől való jelentősebb eltérések

A projekten dolgozó Branyiczki Réka csecsemő-, majd gyermekgondozási szabadságon való hosszabb távolléte miatt ment 2020. májusától kezdve, ezért a tényleges bérköltség alacsonyabb lett a tervezettnél (1.2.1. sor). Az így kiesett munka elvégzésére Barbara Bindert és Tátrai Annamáriát vontuk a projektbe, megbízási díjjal, ezért ezek az 1.4. sorban jelentek meg – előzetesen nem tervezett - költségként. Ezen kívül szükségessé vált a kutatásvezető intenzívebb részvétele. Így a vezető kutató részére - az NKFIH munkatársaival való telefonos egyeztetést követően - keresetkiegészítés kifizetése történt (1.1. sor). A Covid-19 miatt elmaradt utazások, konferenciárészvétel fel nem használt költségeit részben személyi kifizetésekre fordítottuk.

3. Az eredmények bemutatása

Az alábbiakban összegezzük, témánként haladva, a kutatás legfontosabb eredményeit. Minden egyes alfejezet elején hivatkozunk a kutatás keretében elkészített releváns tanulmányt.

3.1. A szegénység trendjei és főbb meghatározói Magyarországon

Az elmúlt két évtized során a magyarországi szegénység – eltérő szegénységkonceptiók alapján meghatározott mutatók alapján – 2012/2013-ban, a pénzügyi és gazdasági válság idején volt a leginkább kiterjedt, de 2020-ig, vagyis a COVID-19 válság, az inflációs környezet romlása és Oroszország Ukrajna elleni háborúja időszakáig javuló tendencia jellemezte (KSH 2021). Ezek a trendek csak részben egyeznek az Európai Unión belül megfigyelt folyamatokkal. Az Eurostat adatai szerint a relatív jövedelmi koncepció alapuló szegénységi ráta az EU tagországok átlagában nem csökkent jelentősen a válságot követő fellendülés éveiben és országonként jelentős varianciát mutatott, az abszolút mérőszámok szerint viszont a szegénység helyzete számottevően javult (Eurostat adatbázis 2022). A hazai folyamatok inkább a közép- és kelet európai térség országainak trendjeibe illeszkednek (Salverda 2021).

Adatok és mérőszámok

Az elemzés az Eurostat által harmonizált, a nemzeti statisztikai hivatalok által lebonyolított *European Union Statistics on Income and Living Conditions (EU-SILC)* adatgyűjtés magyarországi (*Háztartások Költségvetési és Életkörülmények Felvétele*) és nemzetközi adatállományára támaszkodik. Az összefoglalóban feltüntetett évszámok – az Eurostat protokolljának megfelelően – az adatfelvétel évét jelölik, a jövedelmi adatok referenciaidőszaka viszont minden esetben az azt megelőző év. A Központi Statisztikai Hivatal (KSH) kiadványai ez utóbbit tüntetik fel.

Az eredmények bemutatásakor a szegénység eltérő koncepciói alapján kialakított mérőszámokat használunk: a relatív jövedelmi megközelítésen alapul a *szegénységi ráta*, a *szegénységi rés-arány*, a nem jövedelem-alapú mutatók közül a *súlyos anyagi deprivációs ráta*, valamint a *megélhetési nehézségekkel küzdők aránya*.

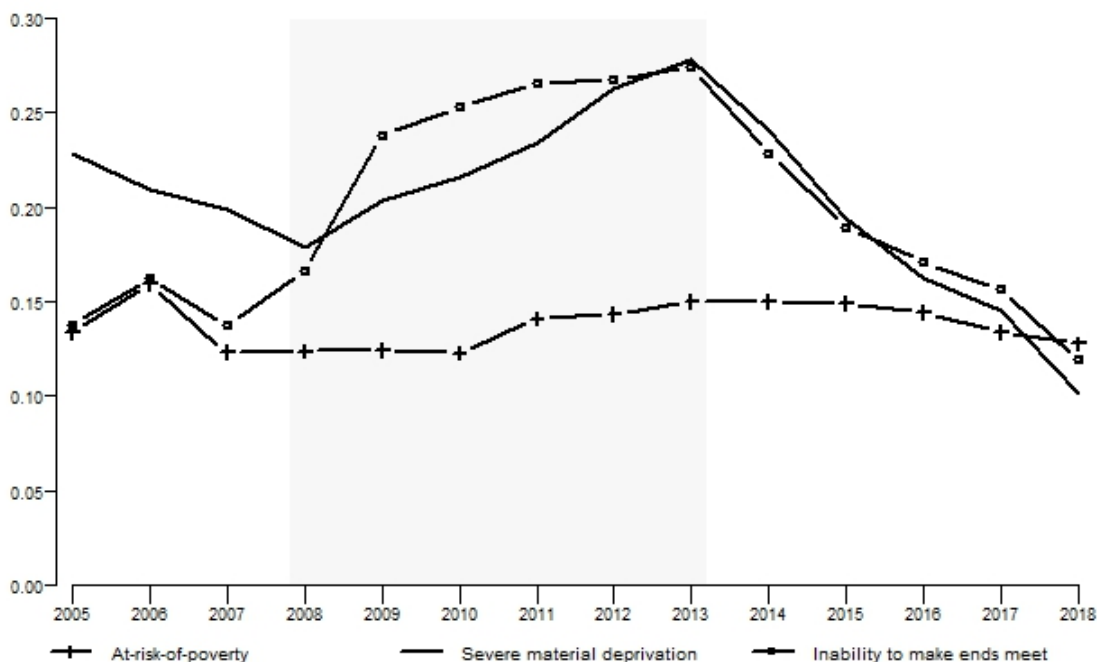
A szegénység trendjei Magyarországon

Magyarországon az éves ekvivalens háztartásjövedelem mediánjának nominális értéke az elmúlt tizenöt évben jelentősen nőtt, bár a növekedés elmaradt a közép- és kelet-európai régió más országaitól (Gábos, Tomka és Tóth 2022). A mediánjövedelem növekedését, akár nominálisan, akár reálértéken vizsgáljuk, a 2008-as pénzügyi és gazdasági válság megszakította, de 2013 óta újra

emelkedő tendencia figyelhető meg. A reáljövedelem 2020-ra elérte a 2013-as érték közel másfélszeresét. A mediánjövedelem növekedésével párhuzamosan a medián 60 százalékában meghatározott szegénységi küszöb is emelkedett.

A válság időszakában a reáljövedelem csökkenését a szegénységi mutatók romlása, míg a fellendülés éveiben a jövedelmek és így a szegénységi küszöb növekedését a szegénységi mutatók jelentős javulása kísérte (1. ábra). A szegénységi ráta a 2007-2008-as 12-13 százalékról a pénzügyi és gazdasági válság társadalmi következményeinek mélypontján, 2013-2014-re 15 százalékra emelkedett. Az ezt követő fellendülés időszakában azonban javulás történt: 2018-ban a ráta értéke 12,8 százalék, 2019-ben és 2020-ban 12,3 százalék volt. Még ennél is gyorsabb volt az abszolút szegénység koncepcióján alapuló mérőszámok alapján megfigyelt javulás: a súlyos anyagi nélkülözési ráta 2013-ban 28 százalékon tetőzött (a 2008-as 18 százalékhoz képest), majd 2018-ban 10,1-, 2019-ben 8,7-, 2020-ban pedig 8 százalékra csökkent. A megélhetési gondokkal küzdő háztartásokban élők aránya hasonló trendet mutatott: a 2008-as 14 százalékról 2013-ra 27,4 százalékra nőtt, majd 2018-ra 12,1-, 2019-re pedig 8,6 százalékra csökkent. A súlyos anyagi depriváció és a megélhetési nehézségek kiterjedtsége Magyarországon, más közép-kelet-európai országokhoz hasonlóan, az időszak végén alacsonyabb volt, mint a válság előtt.

1. ábra. A szegénység különböző megközelítésekre alapuló mérőszámainak alakulása Magyarországon, 2005–2021

Forrás: Saját számítások az EU-SILC 2021-2 (2021.11.30.) alapján.

A magyarországi szegénységnek a válság időszakában megfigyelt növekedésének okai viszonylag jól ismertek. A szakirodalom, többek között, a rendszerváltást követő átmeneti sokkokból eredő és a szociális segélyezési rendszer ösztönözte magas szintű gazdasági inaktivitást, az állam kiadásainak a 2000-es évek elejére jellemző, fenntarthatatlan bővülését, a szociális védelmi rendszer 2006 óta tartó erózióját, valamint a válság okozta recesszió külső sokkját említi (Gábos és Tóth 2017). A jövedelmi szegénységgel a rendszerváltást követő időszakban mindvégig szorosan korreláló egyéni és

háztartásjellemezők (pl. életkor, háztartásfő iskolázottsága, gazdasági aktivitása, etnikai hovatartozása a lakóhely nagysága és földrajzi elhelyezkedése) szerepe növekedett (Gábos, Szívós és Tátrai, 2015). A fellendülés időszakában azonban ezek a korábban tartós minták fellazultak. Mind a leíró statisztikák, mind pedig a többváltozós elemzések azt mutatják, hogy a szegénység magas kockázatának kitett társadalmi-demográfiai csoportok, mint a gyermekes családokban, az alacsony iskolai végzettségű háztartásfővel és az alacsony munkaintenzitású háztartásokban élők javították relatív helyzetüket a jövedelemeloszlásban. Ezzel szemben más, korábban alacsony szegénységi kockázattal rendelkező csoportok, köztük az idősek és a felsőfokú végzettségű háztartásfővel rendelkező háztartások tagjai esetében nőtt a jövedelmi szegénység kockázata. Ez a társadalmi homogenitás növekedésére utal a jövedelemeloszlásban, ami összhangban van más kutatási eredményekkel (pl. Huszár 2020). Ezzel szemben a nem jövedelmi mérőszámok esetében a korábbi mintázatok tartósabbnak mutatkoztak.

A 2010 után végrehajtott szakpolitikák jelentős szerepet játszhattak ezekben a változásokban. A szociális segélyeknek mind a reálértéke, mint pedig a megfelelősége csökkent, ami a munkaerőpiachoz nem vagy csak lazán kapcsolódó háztartások tagjait kiszolgáltatottá tette (Gábos és Tátrai 2022, Gábos és Tomka 2022). A dolgozó családok nettó jövedelme azonban jelentősen nőtt a minimálbér emelkedése, a közmunkaprogramok (amelyek a szociális juttatásoknál magasabb, de a minimálbérnél alacsonyabb béreket biztosítanak) kiterjesztése, valamint a családi adókedvezmények bővítése nyomán. Ennek jelentős munkaösztönző hatása volt, mind az elsődleges munkaerőpiac, mind a közmunkaprogramok tekintetében (Gábos és Tomka 2022).

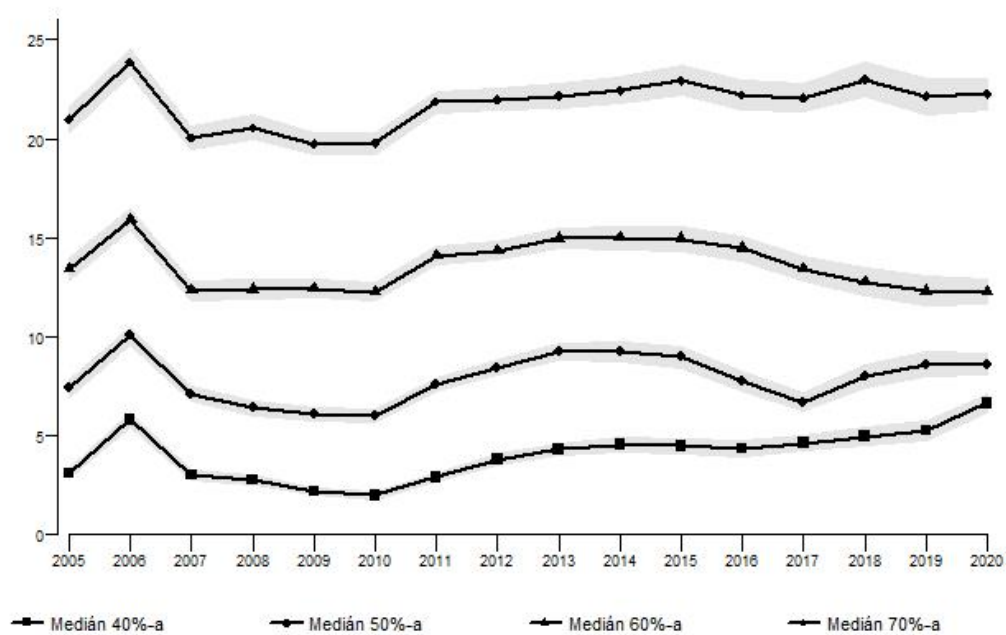
Jövedelmi szegénység eltérő küszöbök mentén

A pénzügyi és gazdasági válságot megelőző időszakban, 2005 és 2010 között, a relatív jövedelmi szegénységi ráták minden általunk vizsgált – tehát a mediánjövedelem 40-, 50-, 60- és 70 százalékában megállapított – küszöb mellett lassan és folyamatos csökkent vagy stagnált (2. ábra). 2010 és 2011 között azonban a szegénységi ráta már mindegyik küszöb alkalmazása mellett emelkedett. Ezt követően viszont az egyes küszöbök szerint eltérő trendeket tapasztalunk. A fő indikátor, tehát a 60 százalékos küszöbérték szerinti szegénységi ráta 2016 és 2019 között folyamatosan és jelentősen csökkent. Az 50 százalékos küszöbértéknél lassabb csökkenés volt tapasztalható, míg a 70 százalékos küszöbérték viszonylag stabil maradt az egész időszakban. Jelentős, és az 50-, illetve a 60százalékos küszöb esetében megfigyelt trenddel ellentétes irányú elmozdulás történt a medián 40 százaléka alatt élő népesség arányában, amely a 2010-es 2 százalékról 2020-ra 6,7 százalékra emelkedett. Elmondhatjuk tehát, hogy a fellendülés időszakában a jövedelemeloszlás alján a jövedelmek feltorlódtak a mediánjövedelem 60- és 70 százaléka közötti sávba. Ennek eredményeként, a 40- és 60 százalékos küszöb alkalmazása mellett szegénynek tekintett népesség aránya közötti különbség a felére csökkent, míg a mediánjövedelem 40 százaléknál kevesebb jövedelemből élők aránya nőtt, akárcsak azoké, akiknek jövedelme a medián 60- és 70 százaléka közötti sávba esett.

Ezek az adatok arra utalnak, hogy a mediánjövedelem növekedéséhez a 60 százalékos szegénységi küszöb körül élők jövedelmeinek emelkedése is hozzájárult, miközben a jövedelemeloszlás legalján lévő jövedelmének változása nem tudta követni ezt a trendet. 2013-ig a négy küszöb használata melletti szegénységi rés-arány trendjei eléggé hasonlóan alakulnak. Ezt követően viszont a mediánjövedelem 70 százalékában megállapított küszöb szerinti rés-arány csökkent, míg a másik három küszöb szerinti – némileg eltérő pályán, de – növekedést mutat. Utóbbiak közül mindenekelőtt az 50 százalékos, de különösen a 60 százalékos küszöbök szerinti folyamatok tűnnek egyértelműnek. A szegénységben élők jövedelme tehát egyre inkább távolodott a szegénységi küszöb értékétől, egyre nagyobb erőfeszítés, egyre jelentősebb élethelyzet-változás szükséges a szegénységből való kikerüléshez (Gábos és Tátrai 2022). A csoportspecifikus szegénységi ráták és a szegénységben élők társadalmi-demográfiai jellemzők szerinti összetételének vizsgálata részben megerősíti azt a

feltételezést, hogy a növekvő mélyszegénység összefüggésben van a munkaerő-piaci fellendülésből kimaradók helyzetének romlásával. A nagyon alacsony munkaintenzitású és az iskolázatlan háztartásfővel rendelkező háztartásokban, továbbá a falvakban és az anyagilag súlyos deprivációban élők körében az átlagosnál és a többi szegénységi küszöb esetében megfigyeltnél is nagyobb mértékben emelkedett a mediánjövedelem 40 százalékánál szegényebbek aránya. Ennek ellenére, a javuló foglalkoztatottságnak és a reáljövedelmek emelkedésével egyidejűleg csökkenő deprivációnak köszönhetően, ezeknek a csoportoknak az aránya – esetenként jelentősen – csökkent a szegények körében, miközben a korábban alacsony szegénységi kockázatúaké (pl. nagyon magas munkaintenzitású vagy idős háztartásban élők, diplomások, fővárosiaké) növekedett.

2. ábra. A szegénységi ráta alakulása Magyarországon különböző küszöbértékek mellett, 2005–2020 (%)

Forrás: Saját számítások az EU-SILC 2021-2 (2021.11.30.) alapján.

Megjegyzés: Az adatsorok körüli szürke sávok a becslések 95 százalékos konfidencia-intervallumait jelzik.

3.2. Jövedelmi szegénység a közfoglalkoztatottak körében

A 2010-es évek meghatározó hazai aktív munkaerő-piaci programjának nemzetközi kontextusával, foglalkoztatási hatásaival és a programokban résztvevők összetételével (pl. Csoba, 2010; Fazekas és Varga, 2014; Szabó, 2022), illetve politikai gazdaságtani vetületével (Szombati, 2018) már foglalkozott a hazai szakirodalom, de a programoknak a résztvevők és háztartásaik relatív jövedelmi helyzetére gyakorolt hatásáról keveset tudunk. Elemzésünkben (Colombarolli és Gábos, 2023) azt feltételeztük, hogy a közmunkások az alacsony bérek miatt nagyobb mértékben vannak kitéve a jövedelmi szegénység kockázatának, mint más munkavállalók. Ugyanakkor jobb helyzetben vannak, mint a tartósan munkanélküliek, mivel béreik az adó-visszatérítésekkel együtt magasabbak, mint az aktív korúak számára elérhető szociális segély. Továbbá, várakozásaink szerint, ez a kockázat kisebb, ha a közmunkás a második jövedelemmel rendelkező személy a háztartásban.

Az elemzés az Eurostat által koordinált és harmonizált, a nemzeti statisztikai hivatalok által lebonyolított *European Union Statistics on Income and Living Conditions (EU-SILC)* adatgyűjtés 2014 és 2019¹ közötti, a magyarországi (*Háztartások Költségvetési és Életkörülmények Felvétel, HKÉF*) adatállományából származó változókkal kibővített verziójának használatával készült. A KSH 2014 óta gyűjt adatokat a közmunkaprogramokban való részvételről az önbevalláson alapuló munkaerőpiaci státuszra vonatkozó kérdés keretében. Az általunk használt fontosabb mutatók meghatározását az 1. táblázat alatti megjegyzésekben tüntettük fel.

Az EU-SILC alapú becslések szerint 2014 és 2019 között a magyarországi munkavállalók körében a teljes munkaidős foglalkoztatotti státusz volt domináns (62 százalék). Eközben a tartósan inaktívak aránya 20-, a tartósan munkanélkülieké 6-, a közmunkásoké pedig 3,5 százalék volt. A 12 hónapos megfigyelési időszakot tekintve a közmunkaprogramokban való foglalkoztatás átlagos időtartama tíz hónap, úgy hogy a közmunkások mintegy 60 százaléka egész évben ebben a státuszban volt. A társadalmi-demográfiai profilt tekintve, a közmunkások között lényegesen magasabb az alacsony iskolai végzettségűek aránya (60 százalék), mint a többi foglalkoztatottnál, és ez az arány csak a közmunkások körében haladja meg a középfokú végzettségűekét. Emellett a közmunkások között van arányait tekintve a legtöbb roma (14 százalék), falvakban élő (69 százalék) és kelet-magyarországi (73 százalék) személy. Végül, a közmunkások több mint fele él együtt egy másik munkavállalóval (kb. 56 százalék), de ez az arány lényegesen alacsonyabb, mint a többi csoporté (a tartós munkanélküliek kivételével). Háztartásszinten, amennyiben a csak két felnőttet számláló háztartásokat figyeljük, a közmunkások körében a leggyakoribb konfiguráció az, ahol egy közmunkás egy másik foglalkoztatottal él együtt (az összes háztartás 2,5 százaléka). Ezt követik azok a háztartások, amelyekben a közmunkás egy inaktív vagy részmunkaidőben foglalkoztatott felnőttel él együtt.

A foglalkoztatottak körében a közmunkások jövedelmi szegénysége a legmagasabb (40 százalék), míg a részmunkaidősöké 16 százalék, a teljes időben foglalkoztatottaké pedig csupán 6 százalék. A közmunkásoknál csak a tartós munkanélküliek jövedelmi szegénysége nagyobb (53 százalék). A csak két felnőttet számláló háztartások közül azokban, ahol az egyetlen foglalkoztatott közmunkás vagy ahol mindkét aktív korú tag közmunkás, minden második tekinthető szegénynek (49-, illetve 51 százalék). Ennél nagyobb eséllyel szegény egy háztartás, ha a közmunkás mellett a második felnőtt tag tartósan munkanélküli (70 százalék) vagy ha egyáltalán nincs foglalkoztatott tag (59 százalék). Lényegesen alacsonyabb viszont a szegénység kockázata, ha a közmunkás egy nem közmunkás foglalkoztatottal él egy háztartásban (kb. 10 százalék). Ezeket az eredményeket az egyéb egyéni és háztartásjellemzőkre (pl. adatfelvétel éve, nem, kor, településtípus, régió, háztartás mérete és -összetétel) való kontrollálást követően, a regressziós becsléseink is megerősítették.

A háztartási szintű adatfelvételek, mint az EU-SILC haza verziója is, óta lehetővé teszik a különböző gazdasági aktivitási helyzetben lévők jövedelmi helyzetének, szegénységi kockázatának elemzését, még akkor is, ha a relatíve alacsonyabb esetszám miatt a becslések bizonytalansága nagyobb. Az eredmények, várakozásainknak megfelelően, azt mutatják, hogy a közmunkaprogramban való részvétel a 2014 és 2019 közötti időszakot figyelembe véve, csökkenti a szegénység kockázatát a tartósan munkanélküli helyzethez viszonyítva, de ez a hatás lényegesen kisebb, mintha a foglalkoztatotti státusz az elsődleges munkaerőpiachoz kapcsolódik. Ezt a kockázatot jelentősen befolyásolja a háztartásban jelenlévő, más aktív korú tag helyzete.

¹ Az írásban feltüntetett évszámok – az Eurostat protokolljának megfelelően – az adatfelvétel évét jelölik, a jövedelmi adatok referenciaidőszaka viszont minden esetben az azt megelőző év. A Központi Statisztikai Hivatal (KSH) kiadványai ez utóbbi tüntetik fel.

1. táblázat. A magyar aktív korú népesség néhány munkaerőpiaci és szegénységi statisztikája

Személyek	Teljes munkaidőben foglalkoztatott¹	Részmunka-időben foglalkoztatott²	(A referenciaév során) részben foglalkoztatott³	Közmunkás⁴	Tartós munkanélküli⁵	Tartósan inaktív⁶	Vegyes státusz⁷	
<i>Megfigyelések száma</i>	34 230	1 537	2 484	2 647	3 254	13 831	1 124	
<i>Arányuk a teljes népességben</i>	61,7% (61,2-62,2%)	2,8% (2,6-3,0%)	4,1% (3,9-4,3%)	3,5% (3,3-3,6%)	5,9% (5,6-6,1%)	20,4% (20,0-20,8%)	1,7% (1,6-1,8%)	
<i>Egy évben átlagosan közmunkaprogramban töltött hónapok száma</i>	-	-	0,03 (0,24)	10,51 (2,27)	0,40 (1,12)	0,02 (0,27)	0,89 (2,07)	
<i>Iskolázottság</i>								
Alapfok	13,8% (13,4-14,3%)	17,4% (15,2-19,9%)	27,6% (25,4-29,8%)	59,9% (57,5-62,3%)	46,8% (44,7-49,0%)	32,7% (31,6-33,7%)	34,2% (30,8-37,8%)	
Középfok	56,3% (55,6-56,9%)	62,2% (58,9-65,4%)	54,1% (51,5-56,6%)	36,6% (34,3-39,0%)	46,3% (44,2-48,5%)	54,7% (53,5-55,8%)	48,8% (45,1-52,6%)	
Felsőfok	29,9% (29,3-30,6%)	20,4% (17,7-23,5%)	18,4% (16,4-20,5%)	3,5% (2,6-4,6%)	6,9% (5,8-8,1%)	12,7% (11,9-13,5%)	17,0% (14,2-20,2%)	
<i>A romák aránya</i>	1,0% (0,9-1,2%)	2,3% (1,3-3,2%)	5,1% (4,0-6,2%)	13,7% (11,9-15,5%)	11,3% (10,0-12,6%)	4,2% (3,8-4,7%)	8,1% (6,2-10,1%)	
<i>Más foglalkoztatott is van a háztartásban</i>	68,3% (67,6-68,9%)	62,1% (58,9-65,3%)	66,7% (64,3-69,1%)	56,1% (53,6-58,5%)	46,3% (44,2-48,4%)	73,2% (72,2-74,2%)	71,0% (67,7-74,4%)	
<i>Jövedelmi szegények aránya</i>	6,3% (6,0-6,7%)	15,6% (13,2-18,0%)	15,6% (13,8-17,5%)	40,0% (37,6-42,5%)	52,7% (50,6-54,9%)	21,9% (21,0-22,8%)	27,2% (23,9-30,4%)	
Háztartások	Nincs foglalkoztatott	1 közmunkás	1 foglalkoztatott	1 közmunkás és 1 tartós munkanélküli	1 foglalkoztatott és 1 tartós munkanélküli	2 közmunkás	1 közmunkás és 1 foglalkoztatott	2 foglalkoztatott
<i>Megfigyelések száma</i>	1047	306	3 645	78	611	139	407	6690
<i>Részarány a teljes népességben</i>	6,5% (6,0-7,1%)	1,7% (1,5-2,0%)	26,5% (25,5-27,5%)	0,5% (0,4-0,7%)	5,2% (4,7-5,7%)	0,8% (0,7-1,0%)	2,5% (2,2-2,8%)	56,2% (55,1-57,3%)
<i>Jövedelmi szegénységben élő háztartások aránya</i>	58,8% (54,6-62,9%)	48,9% (41,3-56,6%)	11,8% (10,4-13,2%)	70,0% (57,7-82,4%)	30,3% (25,9-34,7%)	51,3% (40,8-61,9%)	10,0% (6,3-13,7%)	4,6% (3,9-5,3%)

Forrás: saját számítások az EU-SILC bővített magyar, 2014-2019 közötti összevont adatállományán.

Megjegyzések. Súlyozott adatok. Zárójelben konfidenciaintervallumok vagy szórás. ¹Az év mind a 12 hónapjában foglalkoztatott volt, többségében teljes munkaidőben. ²Az év mind a 12 hónapjában foglalkoztatott volt, többnyire részmunkaidőben. ³Az évnek legalább 7 és legfeljebb 11 hónapjában foglalkoztatott. ⁴Az év legalább 7 hónapjában foglalkoztatott, legalább 3 hónapjában közmunkás volt. ⁵Az év legalább 6 hónapjában munkanélküli volt. ⁶Az év legalább 6 hónapjában inaktív volt. ⁷A válaszadót az év 12 hónapja során valamilyen vegyes munkaerőpiaci státuszkombináció jellemezte, az előző csoportokba nem sorolható be (pl. 7 hónapnál rövidebb ideig foglalkoztatott).

3.3. Magyarország szegénységi térképe

2014-ben Magyarországon a teljes népesség 14 százaléka élt szegénységben, a népesség egynegyede (24 százaléka) pedig súlyos anyagi deprivációban. Tátrai Annamária tanulmánya, mely szintén a kutatás keretében készült, azt a célt tűzte ki, hogy járási szinten megbecsülje a szegénységben, illetve súlyos anyagi deprivációban élők arányára. Mivel ezeknek a mérőszámoknak a területi bontások szerinti értéke nem becsülhető meg a legfeljebb NUTS-1 szinten reprezentatív HKÉF (illetve magyar EU-SILC) adatokból, az elemzés a kisterületi becslések módszertanára támaszkodott, három fő eszközt alkalmazva: a direkt becslést, az indirekt (más néven szintetikus) becslést és a kombinált becslést. A tanulmány a becslési kísérlethez a 2014–2015-ös referenciaévű TÁRKI Háztartás Monitor egyesített adatbázisát (N=10 000), valamint a 2014-es EU-SILC adatfelvétel (N=20 000) adatait használta fel. Az eredmények szerint hatalmas területi különbségeket figyelhetünk meg mindkét változó mentén. Az anyagi deprivációra vonatkozó járási szintű becslések 8 százalék és 56 százalék közötti értékeket vesznek fel, a szegénységi kockázat esetében ezek 2- és 44 százalék között szóródnak. A járásokat öt fő csoportra osztva, az eredmények szerint a keleti, északkeleti határszél területei, valamint Kunhegyes és vidéke, illetve a délnyugati határszél (Barcs, Sellye, Siklós, Bácsalmás) igényelné a legsürgősebb beavatkozást. Az ország tíz legmagasabb szegénységi, illetve deprivációs rátát mutató (legtöbb gazdasági és társadalmi problémával sújtott) járása pedig a Fehérgyarmati, Gönci, Kunhegyesi, Nyírbátori, Kemecei, Csengeri, Mátészalkai, Encsi, Baktalórántházai és Edelényi járás. Ezekben a járásokban a lakosság 35–44 százaléka él jövedelmi szegénységben és 45–55 százalék között mozog az anyagi deprivációban élők aránya.

3.4. A szegénység, a foglalkoztatás és az újraelosztás közötti kapcsolat

A kutatás során készült másik tanulmányban (Gábos és szerzőtársai, 2023) a szegénység, a foglalkoztatás és az újraelosztás közötti kapcsolatot elemeztük az aktív korú népesség körében. Célunk az volt, hogy egy hosszabb, 2005 és 2018 közötti elemzési időszakon keresztül jobban megértsük, miért tűnik gyengének a foglalkoztatás és a szegénység közötti kapcsolat makroszinten, az EU tagországainak összességében. Magyarázatként négy olyan mechanizmust javasoltunk, arra, hogy a foglalkoztatás növekedése a 2008-as pénzügyi és gazdasági válság előtt és után miért nem járt együtt javuló trendekkel a szegénységben: (i) a foglalkoztatás megoszlása a különböző munkaintenzitású háztartások között, (ii) a nem-standard munkavégzési formák terjedése, (iii) a készpénzes jóléti transzferek hatásosságának változása, valamint (iv) a mediánjövedelem változása és a szegénységi küszöb ennek megfelelő elmozdulása.

Eredményeink megerősítik, hogy mind egyéni, mind pedig háztartási szinten negatív kapcsolat van a foglalkoztatás és az aktív korúak relatív jövedelmi szegénységi rátája között. Ez összhangban van a közgazdasági elméletekkel és korábbi empirikus eredményekkel (Gábos és szerzőtársai, 2019; Valaavuo és Sirniö, 2022). Regressziós eredményeink szerint az egyéni foglalkoztatási ráta 10 százalékpontos növekedése az aktív korúak körében mért szegénységi ráta átlagosan 1,8 százalékpontos csökkenésével járt együtt Európában 2004 és 2017 között. A becsült rugalmasság 1,9–2,1 százalékpontos, ha a foglalkoztatást nem egyéni, hanem háztartási szinten mérjük. Ezek az összefüggések továbbra is erősek és robusztusak a különböző specifikációkban. Míg az egyéni foglalkoztatás szerepe az idők során konzisztens marad, a munkanélküli háztartások arányának hatása a válságidőszakon kívül, különösen a fellendülési szakaszban hangsúlyosabb. Ezek az eredmények arra utalnak, hogy a szegénység alakulásának az elmúlt évtizedekben a megfigyelthez képest kedvezőbbnek kellett volna lennie. Továbbá némileg megkérdőjelezzük a foglalkoztatás növekedésének a szegénység csökkentésére gyakorolt korlátozott hatásáról szóló korábbi megállapításokat (pl. Chen et al., 2018; McKnight, 2016), valamint a szociálpolitikai szakértők aggodalmait a foglalkoztatásra, illetve a társadalmi beruházásra (social investment) alapuló beavatkozások szegénységcsökkentő hatásaival

kapcsolatban (Cantillon, 2018). Annak érdekében, hogy megértsük, miért nem mutatnak a leíró statisztikák javuló szegénységi trendeket a foglalkoztatás növekedésének időszakában, négy olyan mechanizmust javasoltunk, amelyek működése elfedi a kapcsolatot. Elemzésünk egyúttal empirikus bizonyítékokat is kerestünk az egyes mechanizmusok alátámasztására.

A szegénységi ráta időbeli változásának dekompozíciós elemzése (módszertanát lásd Corluy és Vandembroucke, 2014) azt mutatta, hogy az új munkahelyek háztartások közötti megoszlása fontos szerepet játszott, de ez a szerep a gazdasági fellendülés két legutóbbi időszakában (2004-2007, illetve 2012-2017) jelentősen különbözött (Gábos és szerzőtársai, 2023). A válság előtti időszakban a munkanélküli háztartások nem részesültek (vagy kevésbé részesültek, mint a nem munkanélküli háztartások) a foglalkoztatás növekedéséből, így a munkahelyek egyenlőtlen eloszlása akadályozta a szegénység csökkenését. A válságot követő fellendülés időszakában azonban jelentősen csökkent a munkanélküli háztartásokban élők aránya, ami a legtöbb tagállamban, így Magyarországon is, az aktív korúak általános szegénységi rátájának javulásához vezetett. Ezek az eredmények ugyanakkor az országok többségében a munkanélküli háztartásokban élők szegénységi kockázatának növekedését mutatták ki, ami a szociális védelmi háló meggyengülésére utal az elmúlt 15 évben (Cantillon, 2018; Gábos és Tomka, 2022). A szegénység tendenciáinak ezt a romlását a recesszió és a fellendülés során a regressziós eredmények is alátámasztják. Becsléseink azt mutatják, hogy míg a szociális transzferek szintjének általános változásai (többnyire) negatívan korrelálnak az aktív korúak szegénységi rátájának változásával, a becslések csak a válság előtti időszakra vonatkozóan szignifikánsak. Ez arra utal, hogy a szociális transzferek, különösen a minimáljövedelem-típusú juttatások szegénységcsökkentő képessége összességében korlátozottnak tűnik, és a válság alatti és utáni megszorítások ezt a képességet tovább csökkentették.

A szegénységi trendek is biztatóbbak lettek volna a gazdasági fellendülés idején, ha az új állások között több lett volna a standard munkaforma, hiszen a nem-standard munkaformák a regressziós modellekben pozitív kapcsolatot mutatott a szegénységi rátával. Ez az eredmény kiemeli a munkahelyek típusának és minőségének fontosságát a foglalkoztatás szegénységcsökkentő hatásának értékelésekor. Változóként a részmunkaidős foglalkoztatást egyéni és háztartási szintű előfordulását használtuk proxyként, mivel korábbi, a szegénységkutatások során végzett elemzések azt sugallták, hogy ez a bizonytalan (precarious) munkavégzés leglényegesebb formája venni (Valaavuuo és Sirniö, 2022). A jövőbeli kutatásoknak azonban nagyobb hangsúlyt kellene fektetniük a munkavállalói szegénységgel (in-work poverty) összefüggő egyéb munkahelyi jellemzőkre, különösen az alacsony bérekre.

Eredményeink meggyőző empirikus bizonyítékot szolgáltatnak e három mechanizmus működésének alátámasztására, ami hozzájárul a foglalkoztatás és a relatív jövedelmi szegénység közötti kapcsolat megértéséhez. A legfontosabb tényezőnek azonban ebben a tekintetben a mediánjövedelmek változása bizonyul. Ha függő változóként az időben lehorgonyozott szegénységi rátát használjuk, a foglalkoztatás és a szegénység közötti kapcsolat lényegesen erősebbé válik, akár négyszer olyan erőssé, mint a mozgó szegénységi küszöbön alapuló AROP(a) szegénységi rátával való kapcsolat. Ebben az esetben nemcsak a foglalkoztatás és a szegénység közötti kapcsolat erőssége változik, hanem ezek a modellek a készpénzes transzferek és a szegénység változásai közötti kapcsolatot is robusztusabbá teszik. Következésképpen a minimáljövedelem-típusú ellátások hatásosságát pontosabban lehet értékelni, ha a jövedelemeloszlás változásától függetlenül értékelik őket. E tekintetben eredményeink gazdagíthatják az Európai Unió stratégiájához kapcsolódóan a társadalmi kimenetek mérésével kapcsolatos vitát (Darvas, 2019; Jenkins 2020), és további adalékokat nyújthatnak az alternatív szegénységi küszöbértékek kidolgozásához (Goedemé et al., 2019; Goedemé et al., 2022).

3.5. Az eredmények összegzése

A pályázatban a kutatás céljaként azt fogalmaztuk meg, hogy megértsük a 2012 óta tartó szegénységcsökkenés tényezőit Magyarországon (európai összevetésben), és hogy felmérjük, hogyan változott a szegénységben és kirekesztettségben élők szegmentációja. Hipotézisünk az volt, hogy a szegénységcsökkenésben a piaci tényezők (növekvő foglalkoztatottság és reálbérek) és az újraelosztás is szerepet játszott. Az alábbiakban a fentebb is bemutatott eredmények segítségével, összefoglalóan próbálunk meg választ adni a kutatási kérdéseinkre. Ezt követően további kutatási irányokra teszünk javaslatot.

1. Mely tényezők játszották a legfontosabb szerepet az utóbbi évek szegénységcsökkenésében?

A 2013 és 2021 közötti, a minden fontos mérőszám által jelzett szegénységcsökkenési trend fő mozgatórugója, az általunk vizsgált tényezők közül, egyértelműen a foglalkoztatás jelentős növekedése volt, mely ebben az időszakban – részben a közmunkaprogramok hatására is – a korábban inaktív háztartásokat is elérte, így szegénységcsökkentő hatása fokozottan érvényesült. Ezt a hatást tovább erősítette a foglalkoztatotti státuszhoz kapcsolódó társadalmi juttatások (pl. családi adókedvezmény, gyermekgondozáshoz kapcsolódó ellátások) szerepének növekedése.

2. Hogyan azonosíthatóak a leginkább sérülékenyek kérdőíves kutatásokból és a társadalom mely szegmenseit érintette leginkább az utóbbi évek szegénységcsökkenése?

A nemzetiségi, etnikai önbesorolásra, illetve a közmunkaprogramokban résztvevők azonosítására alkalmas változók 2014 óta rendszeresített használata a nem kötelező lakossági és háztartási adatfelvételeken számottevően javították a leginkább sérülékeny társadalmi csoportok azonosítását, és helyzetük nyomon követését. Az alacsony esetszámok miatt a becslések bizonytalansága nagy, de a társadalmi folyamatok elemzéséhez való hozzájárulás hasznai ezt jelentősen felülírják.

Elemzéseink azt mutatják, hogy a relatív jövedelmi szegénységi kockázattal összefüggő egyéni és háztartásjellemzők korábban megfigyelt tartós mintái, melyek szerint a gyermekes (különösen az egyszülős és sokgyermekes) háztartásokban élők, az alacsony végzettségűek, a romák, a falvakban élők a leginkább érintettek, a magyar társadalom más kutatások által is megfigyelt homogenizációs trendekkel összhangban. E csoportok relatív hátránya a fellendülés időszakában – egyes esetekben (pl. a nem egyszülős gyermekes háztartások, alacsony végzettségűek) jelentősen – csökkent. Úgy tűnik tehát, hogy a jövedelemeloszlásban történtek komolyabb átrendeződések ebben az időszakban, melynek vesztesei között a (főként egyedülálló) nyugdíjasokat vagy a diplomásokat említhetjük.

3. Hogyan hat a jövedelemváltozás az anyagi deprivációra és a szubjektív pénzügyi helyzetre a gazdasági fellendülés időszakában?

A szegénység nem relatív jövedelmi megközelítésen alapuló mérőszámai (súlyos anyagi deprivációs ráta, megélhetési nehézségekkel küzdők aránya), melyek szorosabban összefüggenek a reáljövedelmek alakulásával, mint a szegénységi ráta, utóbbinál is jelentősebb mértékben javultak a 2020-as jövedelemévig tartó időszakban. A konkrét kérdésre végül a kutatás, a longitudinális adatok elemzésének elmaradása miatt, nem tudott választ adni.

4. Milyen a különböző szegénység fogalmak és mérőszámok magyarázó ereje a kutatási eredményeink alapján?

A nemzetközi adatállományon végzett elemzésünk megmutatta, hogy a foglalkoztatás és a transzferek változása szorosabb kapcsolatot mutat a szegénység változásával, ha a mediánjövedelem változásának hatását kiszűrjük, vagyis a relatív szegénységi koncepció helyett egy abszolút megközelítést (illetve annak egyik lehetséges mérőszámát, az időben lehorgonyozott szegénységi rátát) alkalmazunk. A relatív jövedelmi szegénységi rátával ellentétben, a súlyos anyagi deprivációs rátának és a megélhetési nehézségekkel küzdők arányának főbb demográfiai-társadalmi jellemzők szerinti eltéréseiben, mintáiban nem figyelhető meg jelentősebb változás, átalakulás a fellendülés időszaka és a korábbi évek

között. Ezek az eredmények arra utalnak, hogy a szegénységi trendek eltérő koncepciók és mérőszámok szerinti nyomon követése lehetőséget ad a probléma összetett értelmezésére és a magyarázó tényezők pontosabb azonosítására, s ezáltal hatásosabb szakpolitikai beavatkozások felvázolására.

5. Várható-e a további szegénységcsökkenés, fenntartható-e ez a dinamika középtávon?

A pályázat benyújtásakor és a kutatás megindulásakor még nem számolhattunk a 2020-ban kitört Covid-19 járvány, majd két évvel később az Ukrajna elleni orosz támadással megindult háború társadalmi-gazdasági hatásaival. A járvány nyomán a szegénység csökkenésének üteme jelentősen lefékeződött, a relatív mutatók alapján meg is állt. A 2022-re kialakuló, az összetett okokra visszavezethető magas inflációs környezet és az idei évben megjelenő visszaesés hatásai az adatokon még nem figyelhető meg, de a nem relatív mutatók (pl. súlyos anyagi deprivációs ráta, illetve annak egyes elemei) értékének növekedése valószínűsíthető, figyelembe véve a reálbérek csökkenését.

Éppen ezért a kutatási kérdés nagyon nehezen válaszolható meg, hiszen a korábbi trendeket és a főbb mechanizmusokat ezek a külső sokkok keresztülmetsztették. A kialakult (és egyelőre a gazdasági problémák ellenére is tartósnak látszó) magas gazdasági aktivitás és munkakereslet fenntarthatónak látszik. Kulcskérdés ebben a tekintetben a képzetlen, alacsony iskolázottságú csoportok körében megfigyelt növekedés tartóssága, mindenekelőtt az elsődleges munkaerőpiacon. A közmunkaprogramokban részt vevők szegénységi kockázata ugyanis inkább a tartósan munkanélküliekéhez, mint a teljes- vagy részmunkaidős állásban az elsődleges munkaerőpiacon foglalkoztatottakéhoz hasonló, kivéve, ha a közmunkás második kereső. A szociális segélyezési rendszer reformja – melynek úgy kellene társadalmilag elfogadható szintű megélhetést biztosító jövedelmet nyújtania, hogy nincs ellenőztönző hatása a munkavállalásra – a jelenlegi folyamatok alapján nem valószínűsíthető, ezért a mélyszegénységben élők relatív helyzete tovább romolhat.

További kutatási irányok

A projekt számos olyan eredményt hozott felszínre vagy éppen olyan korábbi ismerteket erősített meg, melyek nemcsak a magyarországi, hanem az európai szegénység kutatásában is előrelépést jelentenek. A téma összetettsége, a folyamatok mögött meghúzódó okok, magyarázó tényezők komplexitása azonban további kutatásokat igényel, mind az akadémiai tudás gyarapítása, mind a szakpolitikai döntéshozatal támogatása céljából.

- A szegénység fogalma és mérése, összhangban az Európai Unió törekvéseivel is, egyre inkább multidimenzionálissá válik. Ebben a környezetben egyre fontosabb a különböző mérőszámok validálása egymáshoz képest, illetve annak feltérképezése, hogy melyik mutató milyen kockázati csoportokat azonosít, és hogy mennyire képes megragadni a szakpolitikai beavatkozások hatását.
- A szegénység szociológiájáról már jelentős tudásunk halmozódott fel. A további kutatásoknak elsősorban a szegénységet meghatározó fontosabb társadalmi folyamatok és a társadalmpolitikai környezet hatásainak leírására, feltárására és a szegénységi kimenetekben játszott szerepére kell fókuszálnon.
- Az elemzések mögött álló adatinfrastruktúra szerepe, az adatok minősége egyre inkább meghatározó. A most záruló kutatás, illetve párhuzamos kutatások tapasztalatai azt mutatják, hogy, főként a 2010-es évtized utolsó éveiben egyre nehezebbé vált a kutatók számára annak megítélése, hogy eredményeik mögött valós társadalmi folyamatok, az adatok minőségével összefüggő problémák, vagy mindkettő áll. Ezért fontos lenne egy olyan kutatási irány kijelölése, amely a hazai háztartásvizsgálatok adatminőségének értékelésére törekszik azzal a céllal, hogy az adatok használó kutatók tájékozottan készíthessék el elemzéseiket.

Hivatkozások

- Branyiczki, R. és Gábos, A. (2019). Poverty dynamics during the economic crisis in Hungary. In: Tóth, I. Gy. (ed.): *Hungarian Social Report 2019*. Budapest: TÁRKI, 176-194.
- Cantillon B (2018) Social Security and Poverty Reduction in Rich Welfare States: Cracks in the Post War Policy Paradigm, Avenues for the Future. Working Papers 1817, Herman Deleeck Centre for Social Policy, University of Antwerp.
- Chen T, Hallaert J-J, Pitt A, Qu H, Queyranne M, Rhee A (2018) Inequality and poverty across generations in the European Union. Washington, D.C.: International Monetary Fund.
- Corluy V, Vandenbroucke F (2014) Individual employment, household employment, and risk of poverty in the European Union: A decomposition analysis. In: Cantillon B, Vandenbroucke F (eds) *Reconciling work and poverty reduction: How successful are European welfare states?* Oxford, England: Oxford University Press, pp.94–130.
- Csoba J. (2010). A közfoglalkoztatás régi-új rendszere. Útközben az "Út a munkához" programban. *Esély*, 1: 4-24.
- Darvas Zs (2019) Why is it So Hard to Reach the EU's Poverty Target? *Social Indicators Research* 141(3): 1081–1105.
- Fazekas K. és Varga J. (szerk.) (2014), *Munkaerőpiaci Tükör 2014*. Budapest: MTA Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont Közgazdaságtudományi Intézet.
- Gábos A, Binder B, Branyiczki R. and Tóth I Gy (2023) Unravelling the relationship between employment, social transfers and income poverty: policy and measurement. Manuscript.
- Gábos A. Szivós P. és Tátrai A. (2015). Jövedelmi szegénység és társadalmi kirekesztettség jellemzői Magyarországon. In: Szivós P. – Tóth I. Gy. (szerk.): *Jól nézünk ki (...?!). Háztartások helyzete a válság után*. TÁRKI Monitor Jelentések, 2014. Budapest: TÁRKI, 44–71. p.
- Gábos A. és Tátrai A. (2022). A jövedelmi szegénység kiterjedtsége és mélysége 2005 és 2020 között – eltérő küszöbértékek mentén. In Kolosi T., Szelényi I., & Tóth I. Gy. (szerkesztők): *Társadalmi Riport 2022*, 243-260. TÁRKI, Budapest.
- Gábos, A. and Tomka, Zs. (2022). Developments in minimum income benefits levels in Europe. *EUROSHIP Working Paper*, No. 11., Oslo: Oslo Metropolitan University. DOI: doi.org/10.6084/m9.figshare.19188209
- Gábos, A., Tomka, Zs. & Tóth, I. Gy. (2022). Diversity and change in citizenship: mapping poverty in Europe, *EUROSHIP Working Paper* No. 2. Oslo: Oslo Metropolitan University. DOI: doi.org/10.6084/m9.figshare.14617533
- Gábos, A. and Tóth, I. Gy. (2017). Recession, Recovery, and Regime Change: Effects on Child Poverty In: B. Cantillon, Y. Chzhen, S. Handa, B. Nolan (eds.). *Children of Austerity: Impact of the Great Recession on Child Poverty in Rich Countries*. Oxford: Oxford University Press, pp. 118-145.
- Goedemé T, Decerf B, Van den Bosch K (2022) A new poverty indicator for Europe: The extended headcount ratio. *Journal of European Social Policy*, 32(3): 287-301.
- Goedemé T, Penne T, Swedrup O, Van den Bosch K, Storms B (2019) Is there common ground for defining a decent social minimum in Europe? In: Kotkas T, Leijten I and Pennings F (eds.) *Specifying and securing a social minimum in the battle against poverty*. Oxford: Hart, pp. 93-109.

Guio, A-C, Gordon, D., Najera, H. and Pomati, M. (2017). *Revising the EU material deprivation variables – 2017 edition*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.

Huszár Á. (2022). Osztályszerkezet és jövedelemeloszlás Magyarországon 1982 és 2019 között. In: Kolosi T., Szelényi I. és Tóth I. Gy. (szerk.): *Társadalmi riport 2022*. Budapest: TÁRKI, 159-174.

Jenkins S P (2020) Perspectives of poverty in Europe. Following in Tony Atkinson's footsteps. *Italian Economic Journal*, 6(1): 129-155.

KSH (2021). Háztartások életszínvonala 2020. <https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/hazteletszinv/2020/index.html>

McKnight A, Stewart K, Mohun Himmelweit S, Palillo S (2016) Low pay and in-work poverty: preventative measures and preventative approaches. Luxembourg: European Commission, Directorate-General for Employment, Social Affairs and Inclusion.

Salverda, W. (2021). Can the European Union Contain and Improve Income Inequality? In: Fischer, G. and Strauss, R. (eds.): *Europe's income, wealth, consumption, and inequality*. Oxford: Oxford University Press, pp. 516-570.

Szabó L.T. (2022). A közfoglalkoztatottak jellemzői. *Közgazdasági Szemle* 69(5): 1114-1156.

Szombati, K. (2021). The Consolidation of Authoritarian Rule in Rural Hungary: Workfare and the Shift from Punitive Populist to Illiberal Paternalist Poverty Governance. *Europe-Asia Studies*, 73(9): 1703-1725.

Tátrai A. (2022). Magyarország szegénységi térképe. In Kolosi T., Szelényi I., & Tóth I. Gy. (szerkesztők): *Társadalmi Riport 2022*, 243-260. TÁRKI, Budapest.

Valaavuo M, Sirniö O (2022) Jobs against poverty: a fixed-effects analysis on the link between gaining employment and exiting poverty in Europe. *European Societies* 1-32.